

lokalhistorie

Hvalfangerne endelig hje

Hvalfangstflåtens hjemkomst var lenge en årlig begivenhet i Vestfoldbyene. Det var et yrende folkeliv når kokerier og hvalbåter gled inn Sandefjordsfjorden og hvalfangerne var hjemme igjen. Koner fikk sin mann tilbake, barn fikk treffe far og ungjenter kunne endelig omfavne kjæresten. Gjensynsgleden var stor.

Det var tidlig høst i Sydis-havet og to av ekspedisjonens yngste hadde akkurat fått beskjed om at den fastsatte hvalkvoten var nådd, og at årets fangstsesong dermed var over.

Det hadde vært seks slit-somme måneder for de to femtenårige førstereisguttene som hadde hatt byssa på kokeriet som sin arbeidsplass. Skiftene hadde vært preget av hardt arbeid, for man måtte stå på når flere hundre sultne hvalfangermunner skulle mettes.

Selv om de hadde mottatt post hjemmefra, var savnet til tider vært stort. Men slike ting ble det ikke pratet høyt om på en så mannsdominert arbeidsplass. Ble man oppfattet som blaut og puslete, måtte man regne med kommentarer og litt erting fra de eldre karene. Nei, det gjaldt å spare slike tanker til skiftet var over og man lå under dyna for å få seg noen timers etterlenget søvn.

Nå ventet en 35 dagers hjemferd, med et stopp i Las Palmas, før kokeriet ville ankomme Sandefjord.

Stor aktivitet hjemme

I Vestfolds lokalaviser ble det på vårparten 1953 meldt at kokerier som «Thorshavet», «Sir James Clark Ross» og «Kosmos IV» var ventet hjem cirka 15.-16. april.

Dette var store nyheter for mange familier i Vestfold. Nå

Utbetaling av parten etter hjemkomst i 1949. I tillegg til den ordinære hyren fikk hvalfangerne en andel av produksjonen, parten.

startet noen hektiske uker med vasking og pussing. Alt skulle skinne når far kom hjem fra isen.

«Hver kjær gjenstand, hver flekk, hvert møbel, alt er gjennomgått av flittige hender. Det er skurt, det er skrubbet og skrapet og sparklet og malt og strøket og vasket og gnidd og -lenget.» - skrev Dagbladet 16. april 1953.

Mange hvalfangerkoner var slitne etter eneansvar for hjem og barn i disse månedene. Kanskje hadde også familien vokst etter at hvalfangerne satte kursen sydover. Det ville i så fall bli stort å vise fram familiens ny-

este tilskudd.

Gjensynsgleden

Langt ute i fjorden ble kokeriet møtt av de første småbåtene som hadde kommet for å ønske hvalfangerne velkommen hjem og kanskje få et glimt av sin kjære blant hvalfangerne som hang over ripa høyt over vannflaten.

«Kosmos IV», toppkokeriet i 1953, la til i Gonviken. En stor folkemengde hadde møtt opp og stirret spent mot kokeriet. Veien ved Sandar Fabrikker og Jahres Kjemiske Fabrikker var fylt opp av parkerte biler.

Men før hvalfangerne fikk gå

i land skulle tollerne om bord for å gjøre sin jobb.

Flytebyggen, som var lagt ut fra skipets opphalingslipp, ble etter hvert fylt opp av karer på vei over til sine familier og fast grunn under føttene. Gjensynsgleden var stor. Koner, kjærestere, foreldre og barn ble hilst på og klemt. Spente barneøyne stirret mot skipssekken til far. Hva hadde han tatt med seg hjem i år? Kjoler og stoffer fra eksotiske strøk ble overrakt koner og kjærestere. Lekebiler og flotte Las Palmas-dukker ble tatt imot av ivrige barnehender.

Sandefjords Blad brakte 20.

mai 1953 historien om en guttunge fra Oslo som av sin far var blitt lovet noe riktig flott da sesongen sydover var unnagjort. Selv om tollerne ikke var ferdig med å kontrollere bagasjen, fikk han komme om bord på «Thorshavet» der han fikk overrakt en ny lekebil. Etter at faren hadde vist sønnen hvordan racerbilen virket, hadde han hele kokeriets flensedekk til sin disposisjon. Dette var garantert en opplevelse sønnen sent ville glemme.

Medbrakte gaver

De nevnte Las Palmas-dukken var svært populære blant små-

FØR OG NÅ

omme igjen

Kokeriet «Sir James Clark Ross» legger til kai i Sandefjord våren 1960. En stor menneskemengde har møtt opp for å ønske hvalfangerne velkommen hjem.

ALLE FOTO: HVALFANGSTMUSEETS ARKIV

jenter på 1940- og 1950-tallet. Dukkene ble kjøpt på Kanariøyene, som var fast bunkringshavn for hvalbåtene på vei hjem.

Dukkene var laget av skjor celluloid og fantes både som sove- og gådukker. I tillegg fantes de i forskjellige størrelser og med forskjellige kjoler, og representerer på mange måter datidens barbidukker.

Blant kvinner var nok kjoler, fargerike håndbroderte duker og servietter populære gaver. Med tanke på at hverdagen i

Norge etter krigen var preget av vareknapphet, er det ikke vanskelig å forstå at gaver som hermetisk frukt fra Sør Afrika og bananer var kjærkomne tilskudd til husholdningene. Men også mer luksuriøse varer som dresser og klokker befant seg om bord på norske hvalfangstekspedisjoner på hjemreise.

Kokeriet «Anglo Norse» var våren 1952 innom New York for lossing av spermolje. Fra den amerikanske metropolen hadde hvalfangerne med seg ikke min-

Mange småbåter kom hvalfangerne i møte før kokeriet la til kai. Varer som skulle unngå tollernes oppmerksomhet ble ofte firt ned i småbåtene.

dre enn 19 biler, deriblant en grønn Pontiac. Hele forplan, som i de foregående månedene hadde vært dekt av blod, fett og kjøtt, var nå fylt til randen av lekke, amerikanske biler.

Ingen tvil om hvem som nå var «kongene i byen».

Med lomma full av penger

Hvalfangsten genererte mye penger til distriktet. I Sandar kommune kom så mye som 70 prosent av skatteinntektene fra hvalfangstnæringen. Hvalfangeres lønninger var høye sammenliknet med en gjennomsnittlig industrilønn her hjemme. Hvalfangerne hadde heller ikke utgifter om bord, da kost og losji inngikk i hyren.

Skytterne var spesielt godt betalt og bygde seg ofte staselige villaer rundt om i Vestfold. For mange førstereisgutter gikk drømmen om en ny motorsykel i oppfyllelse.

Ikke alle var like flinke til å spare og var blakke kort tid etter hjemkomst. Det verserer en historie om en hvalfanger som hvert år sløste bort hele hyren på hjemreisen og alltid var blakk da han mønstret av i Sandefjord.

De fleste hadde derimot god

råd da sesongen var over, og unger som vokste opp i distriktet på den tiden så nok ofte med beundrende øyne på hvalfangerne som kom sommerbrune tilbake med Juicy Fruit, amerikanske sigaretter og en tykk pengebunke i lomma.

Tilbake i Vestfold kunne også revyene som ble framført om bord på kokeriene bli satt opp slik at de hjemme kunne få oppleve noe av underholdningen om bord. En av revyene som ble vist var «Kverna går» framført av Thorshavets teater.

Minner fra en svunnen tid

Det yrende folkelivet, spenningen og forventningene i forbindelse med hvalfangstekspedisjonenes hjemkomst var i flere tiår sikre vårtegn.

En hvalfanger på «Thorshavet» ekspedisjonen uttalte før avreise syddover i 1952 at:

«Det verste vi gjør er å reise. Turen nedover, oppholdet på fangstfeltet og hjemturen gjør som oftest ikke så meget, men hadde det ikke vært for hjemkomsten så tror jeg at jeg hadde gitt opp hvalfangsten for lenge siden.» (Sandefjords blad 24.12.52).

Hvalfangeres revyer kunne bli fremført etter hjemkomst. Dette er forsiden på programmet til revyen «Kverna går», framført av «Thorshavets» teater.

Hvalfangsten berørte en så stor andel av distriktets befolkning at flåtens hjemkomst var en stor årlig begivenhet. Sesongen 1952-53 var eksempelvis 1.379 menn fra Sandar og Sandefjord i Sydishavet for å fange hval. Sesongen før var antallet 1.616 hvalfangerne. Den reduserte hvalbestanden gjorde at hvalfangsten utover på 1960-tallet ikke lenger var lønnsom, og hvalfangstrederiene gikk nå over i andre virksomheter. De kollektive gledesscener som utspant seg hver vår i Vestfoldbyene er i dag minner fra en svunnen tid.

Eivind Thorsen

WESTFOLD MUSEENE

Hauanveien

Bildet til venstre er tatt fra kjøkkenvinduet i annen etasje i Hauanveien 39 der Lars og Kitty Davidsen bodde engang på krigsvinteren 1942/1943. Det er «mor Karen» som har tatt bildet.

Bildet viser sletta i enden av Lilleveien på Hauan. Denne plassen var i sin tid et yndet sted for å slå ball, vippe pinne, og leke forskjellige ball-leker. Lilleveien var veien som en gang endte blindt i garasjen til Tom Tjomsland, far til Audun Tjomsland. Det var og er kun ett hus på venstre side i Lilleveien, og det er der bildet er tatt fra.

På høyre side var det på denne tiden tre hus, ett med inngang fra Hauanveien, og to med inn-

gang fra Lilleveien. Føykåsen sees helt bakerst i bildet. Rett under denne lille toppen lå engang en dam som ble kalt Lillegåsen, i motsetning den litt større dammen, Gåsen eller Tholfsedammen på Østre Virik. Denne var oppkalt etter Tholfsen på Pukkestad som drev med travrehester.

Personene på bildet er Finn Angell Thorsen med kjelke som seksåring, og hans far Thor Thorsen. I dag er det et hus av noe nyere dato på sletta der garasjen til Tjomsland engang lå, bygget av dr. Willumsen i 1964. Huset er Hauanveien 37A, der Odd og Alvhild Aanderud-Larsen har bodd siden 1970.

Tekst: Roger Davidsen

Foto nå: Roger Davidsen

Foto før: Utlånt av Finn Thorsen

SANDEFJORD
LOKALHISTORISKE SENTER
på Puldestad gard

Har du bidrag til denne siden?

Levér det i avisrepsjonen mrk. Lokalhistorisk senter. Bilder merkes med hvem, hva, hvor, når og helst med en liten beskrivelse. Husk navn og adr. på utlåner. Har du elektronisk stoff, send det til: lokalhistorie@sb.no

Sandefjord Lokalhistoriske senters info-gruppe:

Sideansvarlig Harald Fevang, bildeansvarlig Bjørn Marum Olsen. Medarbeidere; Sven Erik Lund, Ragnar Iversen, Bjørn Hoelseth, Dag I. Børresen, Gro Middtun, Svein Olav Løberg, Roger Davidsen. Kontaktperson: Sven Erik Lund, tlf. 928 27 154 – sv-er-lu@online.no